

I. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

УДК 343.85

DOI 10.32755/sjcriminal.2020.01.007

Звенигородський О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-1386-4919;

Тищенко К. Р.,

студентка 461-ої навчальної групи,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

НАСИЛЬНИЦЬКА ПЕНІТЕНЦІАРНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті проаналізовано вияви насильницької злочинності в місцях позбавлення волі в окремих зарубіжних країнах (США, Велика Британія, Федеративна Республіка Німеччина, Нідерланди, деякі країни Латинської Америки). Встановлено, що насильницька пенітенціарна злочинність є найнебезпечнішим наслідком системних проблем у місцях позбавлення волі. Наголошено, що одним із напрямів боротьби зі злочинністю засуджених у місцях позбавлення волі є дослідження позитивного досвіду зарубіжних країн у сфері запобігання виявам насильницької злочинності, його критичний аналіз з метою впровадження до національної пенітенціарної системи.

Ключові слова: пенітенціарна система, насильницька злочинність, пенітенціарна злочинність, масові заворушення в пенітенціарних установах, запобігання насильницькій пенітенціарній злочинності.

Постановка проблеми. Однією з головних проблем функціонування сучасної пенітенціарної системи України є злочинність серед засуджених у місцях позбавлення волі, в першу чергу, насильницька. Насильницька пенітенціарна злочинність є концентрованим вираженням якісно-кількісного стану всієї злочинності в державі. Вона виступає найнебезпечнішим виявом функціонування кримінальної субкультури, що не обмежується межами установ виконання покарань (далі – УВП). Кримінальна субкультура в поєднанні з організованою злочинністю, будучи реальною силою у країні, демонструє дуже дієву та ефективну структуру [1].

Однак, якщо характеристика злочинності розвинутих західних країн надає можливості говорити про те, що відмова від покарання у виді позбавлення волі у більшості випадків соціально та економічно обґрунтована, то характеристика злочинності в Україні на сьогодні не дозволяє наслідувати європейські приклади, оскільки має місце висока питома вага насильницьких та корисливо-насильницьких злочинів, суспільна небезпека яких не корелює з більш м'якими, аніж позбавлення волі, видами покарання.

Можна впевнено стверджувати, що існування насильницької пенітенціарної злочинності є виявом системних проблем, які не дозволяють дієво здійснювати запобігання злочинності засуджених у місцях позбавлення волі, а отже – постає проблема вивчення пенітенціарної злочинності та підходів до боротьби з нею у зарубіжній правоохоронній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До числа науковців, які розглядали теоретичні та практичні аспекти насильницької злочинності в УВП, можна віднести праці А. В. Абаджяна, Ю. М. Антоняна, М. П. Барабанова, В. С. Батиргарєєвої, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьової, І. В. Боднара, В. В. Василевича, М. Г. Вербенського, В. О. Глушкова, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, О. М. Гуміна, І. М. Даньшина, Т. А. Денисової, О. М. Джужі, А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, Д. О. Зубова, О. Г. Кальмана, І. І. Карпеця, М. Келлі, В. В. Коваленка, О. Г. Колба, І. М. Копотуна, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, П. П. Михайленка, О. Г. Михайлика, С. С. Мірошніченка, Ю. В. Орла, В. П. Петкова, М. С. Пузирьова, О. В. Старкова, В. О. Тулякова, Г. А. Туманова, С. І. Халимона, С. В. Царюка, В. Б. Шабанова, В. І. Шакуна, С. А. Шалгунової, Д. В. Ягунова, І. С. Яковець та інших дослідників.

Мета статті. Метою публікації є аналіз насильницької злочинності у зарубіжних пенітенціарних установах та напрямів її запобігання.

Виклад основного матеріалу. Злочини, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях, вчиняються не лише у вітчизняних УВП. Так, щорічно в тюрмах США відбува-

ється не менше 50 масових заворушень (бунтів) і групових непокор засуджених, більшість із яких супроводжується захопленням заручників і знищенням майна. У свою чергу, припинення масових заворушень будь-якою ціною спричиняє загибель як засуджених, так і співробітників пенітенціарних установ.

Найбільші проблеми із масовими заворушеннями в пенітенціарних установах у сучасному світі мають країни Латинської Америки. Тюремна система майже всієї Латинської Америки перебуває у кризі, яка, на думку численних експертів, викликана трьома причинами – переповненістю пенітенціарних установ, впливом організованих кримінальних спільнот і відсутністю державних інвестицій [2].

Так, за відомостями неурядових організацій, з тих пір як колишній президент Венесуели Уго Чавес заснував Міністерство пенітенціарних справ (2016 р.), у тюрмах, за різними даними, було вбито від 523 до 567 осіб, а ще 1200 поранено. Порівняно з попередніми роками ці цифри зросли. Умберто Прадо, директор неурядової організації «Венесуельський інформаційний тюремний центр», пояснив кореспонденту Франс-прес, що всі тюрми переповнені, охоронців не вистачає і все це створює ґрунт «для активізації насильства», яке підживлюється боротьбою між злочинними угрупованнями за право здійснювати незаконну торгівлю, в тому числі наркотиками. «У тюрмах за рахунок наркотиків, зброї, викрадення людей тощо робляться великі гроші», – зазначив У. Прадо. На його думку, всі ці процеси управляються ззовні пенітенціарних установ [2].

У свою чергу, в одній із тюрем на півночі Бразилії, розрахованої на 200 засуджених, тримається 828 осіб. У результаті масових заворушень у 2016 р. у ній загинуло троє засуджених. Інший бунт, який стався в тюрмі, розташованій на північному сході країни, закінчився загибеллю 18 засуджених.

У Сальвадорі, де у листопаді 2017 року в результаті пожежі в тюрмі загинуло 19 засуджених, усього налічується 24 854 засуджених, тоді як місць у тюрмах всього лише 8 110. Протягом останніх десяти років влада Сальвадору, з метою уникнення зіткнень, розподіляє членів могутніх і ворогуючих між собою банд

по різним тюрмам. Але навіть у пенітенціарних установах організована злочинність продовжує насаджувати свої закони.

Проведене І. М. Копотуном дослідження показало, що найбільший досвід щодо запобігання й ліквідації масових заворушень у пенітенціарних установах мають США. Офіційно протягом ХХ ст. у пенітенціарних установах США було зафіксовано майже 1 500 масових заворушень. При цьому слід зазначити, що якщо у Центральній Європі з проблемою масових заворушень стикаються досить рідко, то у США, навпаки, вони відбуваються часто і там давно відпрацьована система придушення бунтів. Тому численні дослідження і практика функціонування пенітенціарних установ підтверджують, що у США роблять ставку на силове придушення масових заворушень, а в Європі – на їх профілактику за допомогою технічних новинок [3].

Зокрема, для придушення масових заворушень американська поліція і співробітники пенітенціарних установах можуть застосовувати практично будь-які методи, аж до відкриття вогню. У результаті масових заворушень у каліфорнійській пенітенціарній установі «Folsom» недалеко від Сакраменто 13 охоронців отримали поранення. Для придушення заворушень співробітникам установи довелося відкрити вогонь. Спочатку вони стріляли холостими, а потім випустили 6 куль із гвинтівки. У «Folsom» тільки за 2017 р. сталося два випадки великих масових заворушень [2].

Проаналізувавши досвід державної пенітенціарної політики Німеччини, В. М. Клімкін робить висновок, що в цій країні робиться акцент на необхідності технічного оснащення пенітенціарних установ при збереженні необхідної кількості їх співробітників, а також на підході до поведінки з в'язнями за принципом «батіг-пряник», наприклад, заохочення за належну поведінку якомога більшою кількістю свобод і привілеїв, з тим, щоб вони знали, чого можуть позбутися, якщо будуть вести себе агресивно.

Схожий підхід застосовується під час відбування покарання у в'язницях Англії, згідно з яким поведінка засудженого перебуває у прямій залежності від умов відбування покарання. Так, чим нижчий рівень дисципліни засуджених у місцях позбавлення волі, тим нижчий рівень умов їх перебування в установі [1].

Пенітенціарна система Нідерландів постійно вдосконалюється. Одним із напрямів є різноманітні технічні нововведення, як-то: потужна система відеокамер, вбудовані мікрофони, відсутність ґрат, натомість встановлення броньованих вікон. У вільний час засудженим дозволено користування комп'ютером, але без можливості виходу в інтернет [4].

У дослідженні О. Г. Михайлика звертається увага на такі вияви насильства й відповідні підходи щодо його запобігання в пенітенціарних установах зарубіжних країн: 1) відмінний від вітчизняного рівень та резонансний характер насильства в пенітенціарних установах окремих зарубіжних країн (США, держави Латинської Америки); 2) трансформація підходів до виконання покарань унаслідок низки надзвичайних подій у пенітенціарних установах зарубіжних країн (зокрема створення пенітенціарних установ для неповнолітніх у Франції на початку ХХІ ст. та посилення охорони й нагляду в пенітенціарних установах США шляхом запровадження наприкінці ХХ ст. концепції суворої ізоляції («supermax»); 3) оригінальні методи роботи із засудженими, спрямовані на подолання в них агресивних настроїв, а отже, й запобігання в такий спосіб пенітенціарному насильству (США, держави Латинської Америки, Філіппіни); 4) радикальна боротьба з виявами рецидивної злочинності під час відбування покарань (США); 5) можливість продовження перебування засудженого в умовах ізоляції на строк, протягом якого він злісно ухилявся від виконання вимог режиму УВП, був визнаний злісним порушником установленого порядку відбування покарання (Англія) [5].

Висновки. Таким чином, одним із напрямів боротьби зі злочинністю засуджених у місцях позбавлення волі є дослідження позитивного досвіду зарубіжних країн у цій сфері, його критичний аналіз з метою впровадження до національної пенітенціарної системи, що зумовлює наукову обґрунтованість використання порівняльного (компаративного) методу з метою виявлення найкращих і найбільш оптимальних зарубіжних підходів до процесу запобігання насильству у вітчизняних УВП.

Список використаних джерел

1. Климкін В. М. Запобігання насильницькій пенітенціарній злочинності: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 6–3 (2). С. 80–84.

2. Келли М. Судебная практика и переполненность тюрем. *Аспект*. 2003. № 2. С. 19–20.

3. Копотун І. М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 40 с.

4. Нідерландські в'язниці – це установи з найсучаснішими в Європі засобами охорони та психіатричної реабілітації засуджених. *Офіційний вебсайт Державної кримінально-виконавчої служби України*. URL: <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/zp/uk/publish/article/660625;jsessionid=FC11729EAB76196795643E0C5200311F> (дата звернення: 10.04.2020).

5. Михайлик О. Г. Насильство в установах виконання покарань: кримінально-правова та кримінологічна характеристики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. 40 с.

Zvenyhorodskiy O. M.,

Ph.D. in Law, Associate Professor of the Department of Criminal,
Criminal and Executive Law and Criminology,
Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1386-4919;

Tyshchenko K. R.,

Master student of the 461-st academic group,
Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine

**VIOLENT PENITENTIARY CRIME AND ITS PREVENTION
IN FOREIGN COUNTRIES**

The article analyzes the manifestations of violent crime in places of imprisonment in some foreign countries (USA, Great Britain, the Federal Republic of Germany, the Netherlands, Latin American countries).

The violent penitentiary crime is a concentrated expression of the qualitative and quantitative state of all crime in the state and a manifestation of systemic problems that do not allow the effective prevention of crime in places of imprisonment.

The mass riots of group disobedience occur in prisons in the United States, a number of Latin American countries (whose prison systems are in crisis), most of which are accompanied by hostage-taking and destruction of property.

Different approaches to the prevention and elimination of mass riots in penitentiary institutions are considered. The experience of countries such as the United States, Brazil, Venezuela, El Salvador, and the Philippines has shown that the cessation of mass riots at any cost causes the death of both convicts and prison personnel.

It is found that in the United States and Latin America, more important problem is the violent suppression of riots. Another approach is demonstrated by the penitentiary systems of European countries, where the emphasis is on the prevention of mass riots and other manifestations of violent penitentiary crime with the help of technical innovations.

In particular, the penitentiary institutions of Great Britain and the Federal Republic of Germany have taken an approach according to which the convict's behavior is directly dependent on the conditions of serving the sentence.

In the penitentiary institutions of the Netherlands, one of the ways to prevent violent crime is the use of various technical innovations (video surveillance system, audio control, no bars, installation of armored windows, the possibility for convicts to use the Internet, etc.).

It is the one of the directions of combating crime of convicts in places of imprisonment is the study of the positive experience of foreign countries in the field of prevention of violent crime, its critical analysis with the aim of introducing the penitentiary system.

Key words: *penitentiary system, violent crime, penitentiary crime, mass riots in penitentiary institutions, prevention of violent penitentiary crime.*

References

1. Klymkin, V. M. (2013), "Prevention of violent penitentiary crime: the experience of foreign countries", *Scientific Bulletin of the International Humanities University*. Vol. 6–3 (2), pp. 80–84.
2. Kelli, M. (2003), "Judicial practice and prison overcrowding", *Aspect*, № 2, pp. 19–20.
3. Kopotun, I. M. (2014), *Theoretical and applied and legal bases of prevention of the crimes causing emergence of emergency situations in correctional colonies of Ukraine*, National University "Odessa Law Academy", Odessa.
4. Dutch prisons – institutions with the most modern means of protection and psychiatric rehabilitation of convicts in Europe (2012), *Official website of the State Penitentiary Service of Ukraine*, available at: <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/zp/uk/publish/article/660625;jsessionid=FC11729EAB76196795643E0C5200311F> (accessed 10.04.2020).
5. Mykhailyk, O. G. (2020), *Violence in penitentiary institutions: criminal law and criminological characteristics*, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin.